

Prof. Dr. KORKUT BORATAV
A.Ü.S.B.F. Öğretim Üyesi

Sayın Başkan, beni mahcup ettiniz başlangıçta, çünkü çok önemli şeyler söylemeyeceğim. Hatta bir şey daha söyleyeyim: Doğrudan doğruya tarıma yönelik şeyler de söylemeyeceğim. Benim tarımla ilişkim, bir iktisatçı olarak süregelmiştir, fakat kenardan. Hiçbir zaman tarımsal iktisatçı olarak kendimi görmedim. Maalesef, bu sempozyumun bir önceki oturum hariç büyük bir bölümünü de kaçırdım. Ama şunu söyleyeyim: Sempozyumun kapanış sözlerini ifade eden başkan, daha doğrusu bir önceki oturumun kapanış cümlelerini ifade eden başkan, benim söyleyeceklerime başlangıç teşkil edecek bir iki tespitte bulundu.

Öyle sanıyorum ki, Türkiye tarımının ve ziraat mühendislerinin karşı karşıya bulunduğu çok ciddi sorunların varlığına bu sempozyum teşhis koymuş bulunmaktadır. Bu problemlerin tarıma özgü olmadığını da vurgulamamız lazım. Yani Türkiye aşağı yukarı bütün sektörleriyle, bütün toplumsal katmanlarıyla ortak bir fırtınanın içinde bulunmaktadır. Türkiye'yi etkisi altında tutan bu fırtınanın, bu sempozyum adeta küreselleşme diye teşhis koymuş. Küreselleşmenin kendiliğinden bir süreç olduğunu söyleyenler var, bir yandan da güdümlenmiş yönetilen bir süreç olduğunu iddia edenler var. İkisinin de doğru tarafları var, fakat ben burada ikinci boyutu üzerinde biraz duracağım.

Küreselleşme diye adlandırılan süreç, açıkçası dünya çapında esas olarak emeğin karşı karşıya bulunduğu bir saldırdır. Emeğin en yoğun olduğu sektör de tarımdır. Dolayısıyla bütün diğer toplumsal katmanlar gibi, tarımdaki emek de benzer bir saldırıyla karşı karşıyadır. Türkiye tarımı, birçok gelişmekte olan ülke tarımından farklı özellikler de taşımaktadır -sizler daha iyi biliyorsunuz- emekçilerin büyük ölçüde üretim araçlarına sahip olduğu bir yapı taşır. Yani küçük ve orta çiftçiliğin egemen olduğu bir yapıdır. Dolayısıyla tarıma yönelik bir saldırı, başka ülkelerde tarımsal sermayeye yönelik bir saldırı gibi de görülebilir. Mesela bugünlerde çok söz edilen Arjantin'in durumu, bizden farklıdır. Arjantin, çok büyük çiftliklere dayalı, kapitalist tarımın egemen olduğu bir yerdir. Onun için bizim Türkiye'de karşılaştığımız bu tarıma yönelik saldırılar, Arjantin'de söz konusu değildir. Buna mukabil Meksika aynen bizim gibi bir tarımsal yapıya sahiptir ve aşağı yukarı tesadüf değildir, bugün Türkiye tarımına uygulanmak istenen bu doğrusal gelir desteği ve benzeri bir yığın politika, bizden önce bir laboratuvar gibi Meksika'ya da uygulanmıştır.

Bu ortak saldırının başlangıç noktasında, ideolojik şekillenme, yani fikirlerimizi tutsak alma en önemli işlevlerden birini görüyor. Bu ideolojik tutsak almanın bir iki boyutuna değineceğim ben şimdi. Birincisi şu: Önceki oturumu kapatan arkadaşımız dedi ki, parayı veren düdüğü çalıyor. Yani eğer Türkiye parasal olarak dış dünyaya muhtaçsa, -bunu demeye getiriyor- dış dünyadan parayı verenlerin de düdüğünü çalmak zorundadır. Onun için elele olalım, buna karşı çıkalım.

Ben burada, bu teşhisin doğruluğu veya yanlışlığı üzerine birkaç cümle söylemek istiyorum. Değerli izleyiciler, Türkiye aslında bir efsanedir. Türkiye'nin IMF parasına ve dış dünyadan ek kaynağa ihtiyacı olduğu iddiası. Türkiye buna son 10 yılda mecbur kılınmıştır. Garip bir şekilde Türkiye ekonomisinin sağlıklı bir yönü vardır. Büyümesi, çok fazla dış kaynak gerektirmez. Yani şunu demek istiyorum: Yüzde 5 büyüyen bir ortamda Türkiye, milli gelirinin yüzde 1'i kadar cari işlem açığı

verir. Ki bu çapaçul ortamda geçerli bir şeydir. 2000 yılı hariç, 1980'le '99 arasında Türkiye'nin dış kaynak gereksinimi, milli gelirinin yüzde 1'iyle 1.5'u arasında değişmiştir. Çapaçul ortamda diyorum. Eğer daha düzenli ortam olsa, yani mesela Türkiye Gümrük Birliği'ne dahil olmayıp da, GATT'ın genel kurallarıyla dış ticaretini düzenlemeyi ve o kuralların imkan verdiği olanaklar içinde kendini koruyucu şemsiyeler altına almayı ve yine o sistemin verdiği imkanlar dahilinde ihracatını teşvik etmeyi benimseyen bir çizgi izleseydi, bu yüzde 1'lik oran dahi daha düşük. Daha doğrusu şöyle olacaktı: O zaman yüzde 6-7 büyüyerek bu kadar cari işlem açığıyla karşı karşıya kalacağız diyebilecektik. Bunu niye söylüyorum. E peki madem ki Türkiye'nin cari işlem açığı bu kadar ılımlıdır. Hemen söyleyeyim, bu açıktaki çok küçük bir orandır. Benzeri ülkeler, çok daha büyük açıklar vererek başları belaya girmeden, IMF'ye gitmeden dış dünyayla ekonomik ilişkilerini sürdürmektedirler. Türkiye böyle bir durumda değildir. Türkiye, IMF'ye giden, ama dış açığı fazla olmayan bir ülke. Şimdi diyeceksiniz, peki bu kadar gürültü patırtı nedir; battık batıyoruz, dış kaynak gürültüsü nedir, bunu da söyleyeyim.

Bakınız: 1989 yılını başlangıç alalım, önemli bir başlangıç noktasıdır. Çünkü o yıl Türkiye'nin hiçbir gereksinimi olmadığı halde, 32 sayılı kararname denilen bir kararnameyle, sermaye hareketlerini serbest bıraktığı bir yıldır. Yani sermaye giriş ve çıkışı, Türkiye'nin dış hesaplarının sermaye kanadı kevgire benzemiştir. Gelen ve çıkan hesap sormayacak hale gelmiştir. Onun için 89'u dönüm noktası olarak alıyorum. 89'la 99 arasında, -2000 yılı patolojik bir yıldır, o ayrı sebeple onu bir yana bırakıyorum- bu 10 yılda Türkiye'nin dış açığını, cari işlem açığını toplayın. Her yıl bir milyar veriyor, 1.5 veriyor, bazen de bir milyar fazla veriyor. Hepsini şöyle üstüste getirip toplayın, 14 milyar dolardır. 14 milyar dolar nedir? Hiçbir şeydir. Atla deve, hiçbir şey değil. E peki, ama başka bir şey vardır. Türkiye'nin dış borcu aynı dönem içinde 60 milyar dolar artmıştır. 42 milyardan, 102 milyara çıkmıştır. İşte felaket oradan kaynaklanıyor. Küçük açık veren, ama çok fazla borçlanan bir ülke. Niye? Çünkü bir, Türkiye dış borçlanmadan sürdürebileceği bazı faaliyetleri, dış borçlanarak sürdürmüştür. Yani iç finansmanla mümkün olacak karayolu inşaatı yatırımını, dış borçlanarak yapmıştır. Karayolu yatırımının aslında dış finansman ihtiyacı çok küçüktür. Hepiniz biliyorsunuz. Belki makine teçhizat altyapısı, ama dış borçla finanse etmiştir. İki, hesaplarını açtığı için rezerv biriktirme gereksinimi de artmıştır. Dıştan borçlanarak rezerv biriktirmiştir. Bu ne demek? Mesela hesabınızı yaptınız, bir bayan veya bay aile reisi olarak, bir miktar açık veriyorsunuz, ancak daha sonra açığın üç mislisini borçlanıyorsunuz. Yani diyelim ki 100 milyon lira açığın var, 300 milyon borçlanıyorsun. 100 milyonunu açığını kapatmak için harcıyıp, 200 milyonunu banka hesabında mevduat olarak yatırılıyorsun. Yani diyelim rastgele oran veriyorum, yüzde 90'la borçlanıp, yüzde 60'la bankaya yatırılıyorsun. İşte rezerv biriktirmede bu anlama geliyor. Dıştan borçlanıp rezerv olarak tutuyorsun. Kasada değil, yani borçlandığın bankanın mevduat hesabında Merkez Bankası'nın rezervi olarak tutuyorsun. Üç, dıştan gelen paranın büyük bir kısmını yerli zenginlerimiz ve rantiyelerimiz dışa kaçırıyor. Dışa çıkarıyor legal olarak. Artık kaçırıyor diyemiyoruz illegal değil, legal.

Dolayısıyla Türkiye küçük açık veren, büyük borçlanan bir ülke haline gelmiştir. Tam Arjantin'in durumu budur işte. Arjantin 1991'de aynı batağa girdi. Para girince büyür, para çıkınca küçülür. Parayı getirmek için davul zurna çaldı. Gelen paranın bir bölümüyle bütün altyapısını özelleştirdi, biz de yapmaya çalışıyoruz. Sonuç, Türkiye'nin 115 milyar civarında, Arjantin'in 147 milyar dolar dış borcu var. Borcun yüksek olursa, cari açığın ne kadar küçük olursa olsun, ana parayı döndürme

problemiyle karşılaşırın. Yani Türkiye resmen dış dünyaya teslim edilmiştir. Birinci pislik afedersiniz bu. İkinci pislik de şu: Böyle dışa karşı kendinizi açık tutarsanız, giren para canlılık yaratır, çıkan para kriz yaratır. Fakat bunlar simetrik değildir. Yani şunu diyebilirsin. Ne güzel gelirken canlanıyorum, çıkarken biraz beklemeyelim. Hayır. Çıktığı zaman kriz getirdiği için krizle batan bugünün ortamında rastladığımız durum aynen budur. Çıkan para kriz getirdiği için krizin finansmanını ayrıca üstlenirsin. Yani batan özel bankalara 30 milyar dolar kaynak bağlarsın. Milli gelirin yüzde 20'si. Yani fondaki bankalara giden 20 ila 25 milyar dolarla, şu anda batma riskiyle karşı karşıya kalan bankalara gidecek 5 milyar daha, 30 milyar. Bankaların dış borçlarını da teminat altına alırsın, devlet teminatı. Her türlü hukuk ve ahlak ilkesini çiğneyerek ki, böyle bir karar alanın bana göre öbür dünyada değil, kısa zamanda burada yargılanması lazımdır. Hiçbir hukuki dayanağı olmadığı halde, şu anda bankalara akıtılan paranın önemli bir bölümü, bu bankaların Türkiye'de saklı parayı kazanmak için dış bankalardan aldıkları borcun, devlet güvencesi altına alınmasından ötürüdür. Nasıl alındı? 2000 yılının Aralık ayında sessiz sedasız alındı. Ecevit'in eline bir kağıt verdiler, onu okudu. Dedi ki; banka mevduatları tabii ki devlet güvencesi altındadır. Bu devlet güvencesine bankaların dış borçlarını da ekliyoruz dedi. Ondan sonra bunu niyet mektubuna koydular ve niyet mektubuna koyduklarında dediler ki bir Bakanlar Kurulu kararı. Öyle bir hükümet kararı yok. Kim aldı bu kararı? Bana göre yargılama gerektiren bir konudur.

Şimdi tarımla ne ilgisi var? İşte arkadaşlar, tarımla ilgisi budur. Tarımı Türkiye toplumunu, Türkiye'nin bütün sosyal parametrelerini, paraya bu şekilde bu mekanizmayla bağlarsanız, teslim etmek zorunda kalırsınız. Madem ki Türkiye'nin cari işlem açığı bu kadar yüksek değildir, bu çapaçul dönemin dış borcunun da ödenmemesi lazımdır. O zaman Türkiye kendi kaderine hakim olacaktır. Bu nedenle Arjantin gibi örnekleri yakından izleyelim. Muhtemelen orayı o kadar ağır baskı altında tutacaklardır ki, teslim olmak zorunda kalacaktır. Eğer Arjantin, Türkiye ve benzeri ülkeler asgari bir dayanışma içinde olsalar, bu beladan sağ salim kendilerini kurtarma imkanları daha fazladır. Türkiye tarımının başına ve Türkiye toplumunun, halkımızın başına gelen bütün küreselleşme kökenli deyin isterseniz, isterseniz çapaçul yönetim kökenli, isterseniz sermayeye teslimiyet, ister finans kapital, ister rantıye sınıflarının deyin, kökeninde bu vardır. Türkiye kendini kurtaracak güce hâlâ sahiptir. Bazılarının çok küçük gördüğü, sizlerin çok daha iyi bildiği bir cümleyi tekrarlayayım. Hâlâ kendini besleyebilen bir ülke olmanın nimeti çok büyüktür. Keza, makul bir büyümeyle, bu kadar az dış açık verebilmenin nimeti de çok büyüktür. Kimsenin beğenmediği sanayimizin, ithal ikameci dönemin sanayiinin, Türkiye'yi çok önemli ihracat potansiyeline sürükleyebileceği yapısal özellikler de çok önemlidir. Türkiye'nin arkadaşlarımızın söylediği eğitilmiş insan gücünün değeri de çok önemlidir. Bunlar bizim toplumsal edinimlerimizdir. Türkiye toplumunun kendi kaderini belirlediği 60 yıllık tarımsal destekleme ögesini de içeren, de facto toplumsal sözleşme de çok önemlidir. Yani egemen sınıflar Türkiye'yi yönetir, ama halk sınıflarıyla belli bir toplumsal uzlaşma içinde, ancak o şartla meşrudur. Nedir o halk sınıflarıyla, o toplumsal uzlaşma? İşçiye kıdem tazminatı verilir, iş güvencesi kenarında dolaşılır, toplu sözleşme verilir, grev hakkı verilir. Alındığı zaman da geri alır o sınıf. Köylüye ve çiftçiye de destekleme verilir. Niye? Çünkü küçük ve orta mülkiyetten oluşan bir tarım işletmesi, çokuluslu şirketlerin hakim olduğu bir dünya piyasasına teslim edilirse, çaresiz kalır. Bunun bilincinde olduğu için faal nüfusunun yüzde 1.5'ünü oluşturan Avrupa, tarımını böyle koruyor. Yüzde 1.5. O kadar değer veriyor o yüzde 1.5'a. Bizde olduğu gibi yüzde 40'lık bir nüfusun öncelikle hakkı

vardır. Çünkü küreselleşme demek, sermayenin hakimiyeti demekse, tarım ürünü ticaretine sermayenin hakim olduğu bir dünyaya, birkaç milyonluk bir çiftçi nüfusu, korumasız terketmeye hakkımız yoktur da ondan.

Sanıyorum bunları tartıştınız zaten. Belki bunlardan hareketle tarımın daha içinde olan arkadaşlarım eklentiler yaparlar. Benim söyleyeceklerim bunlardan ibaret teşekkür ederim.